

2 - Kánon Novej zmluvy

Slovo kánon sa dostalo do gréčtiny zo semitských rečí, kde označovalo druh trstiny (gané, ganja, ganu). V gréčtine sa potom používalo na označenie tyče, ktorá sa hodila na meranie. V súvisi s NZ sa slovo kánon užívalo o zbierke tých spisov, ktoré cirkev považovala za dokument Božieho zjavenia a ktoré sa ako také hodili za pravidlo viery a meradlo života.

V tomto krátkom pojednaní chceme teda zistiť, ako vlastne došlo k tomu, že sa do NZ dostalo práve len tých 27 kníh, ktoré dnes v nej máme. Nebolo to také samozrejmé, ako sa nám zdá na prvý pohľad. Veď cirkev mala k dispozícii okrem našich 4 ešte množstvo ďalších evanjelií, ktorá sa vydávali tiež za apoštolské spisy, ďalej hromadu Skutkov apoštolských, Zjavení (apokalýps) a nakoniec aj spisy vážených apoštolských otcov a iné spisy, ktoré si nárokovali autoritu a tak aj zaradenie do zbierky normatívnych spisov. Spolu je to asi 1 200 str. veľkého formátu (pz. Hennecke, Neutestamentliche Apokryphen I–II. Gábriš, Apoštolskí otcovia) naproti 300 stranám našej dnešnej Novej zmluvy. Prečo cirkev vybrala tieto a len tieto spisy?

Tento výberový proces išiel dlhým a ťažkým zápasom. Jeho stopy môžeme nájsť u nás ešte najskôr v tom, že v Lutherovom preklade NZ nenájdeme to poradie nz kníh ako v našich prekladoch. Tam po Pavlových listoch idú listy Petrove a Jánove a na konci NZ stoja 4 spisy, ktoré Luther nerátal k “pravým a hlavným knihám NZ”, teda Žd, Jk, Jd a Zj. Možno tiež zistiť, že podobné poradie majú skoro všetky grécke rukopisy NZ a až v latinských rukopisoch sa vyskytuje dnešné poradie. Ešte nás prekvapí fakt, že sýrske cirkvi mali kánon o 22 spisoch a etiópska cirkev zase o 38 knihách. Pozrime sa teda, ako vlastne vznikla zbierka nz spisov, ako sa kde prijímala a nakoniec sa pýtajme, aké teologické dôsledky plynú pre nás z týchto dejín.

2.1 VZNIK KÁNONU V 1. A 2. STOROČÍ

2.1.1 Prvotné kresťanstvo

Bibliou prvotného kresťanstva bola Stará zmluva, a to vo forme “spisov” (Mk 12,24). Z nich sa cituje v NZ zo všetkých troch neskôr kanonizovaných častí (Zákon, proroci a spisy). Pritom prví kresťania ešte nemali pred sebou hotový sz kánon, pretože kompletizovanie Starej zmluvy nastalo až v 90. rokoch 1. stor. po Kr na synode v Jabne, hoci Zákon je už uzavretý v 3. a proroci na konci 2. stor. pr. Kr. Na túto nehotovosť SZ ukazujú aj citácie takých spisov, ktoré nakoniec neboli pojaté do kánonu SZ (napr. 1K 2,9; Jk 4,5; Jn 7,38; Jd 14n). Ďalej to, že sa v NZ nachádza pomenovanie celku SZ ako “Zákon a proroci” (Mt 5,17), ale nie rozdelenie SZ na Zákon, proroci a spisy (L 24,44 má síce trojité delenie, ale “žalmy” tu je označením všetkých “spisov”). A aj keď bola pre Židov kanonizovaná S s 39 spismi, cirkev ešte dlhé stáročia tento rozsah S neuznávala a rímska cirkev neuznáva až dodnes. – Možno teda povedať, že prvotná cirkev mala síce sväté Písmo, ale ešte nie v presne ohraničenom kánone s právom výlučnej normy. K tomu pristupuje aj ďalšia vec, že S bola od začiatku podrobená kritickej autorite Kristovej a nemala teda autoritu sama zo seba. Stačí ukázať na pamätné “Ale ja vám hovorím” (Mt 5,21nn), v ktorom je postavené do protikladu Ježišovo slovo a nielen teológia “starých”, ale aj prikázania S samotnej. Alebo v otázke rozvodu (Má 19,3–9) oproti Mojžišovmu nariadeniu stojí ustanovenie Stvoriteľovo: “Ale od počiatku nebolo tak” (v. 8). Tú istú kritickú autoritu, ktorú má Stvoriteľ nad SZ, nárokoval pre seba aj Ježiš, ktorý sa síce nepostavil proti SZ, ale tým že seba považoval za jej najvlastnejšie naplnenie, sa postavil nad ňu. To sa zrači aj z Jn 5,39nn; 10,35n.

A tak nás neprekvapuje, že v cirkvi vystupuje vedľa normy SZ a nad ňu nová forma pozemského a vzkrieseného Pána. Tak pre Pavla dáva odpoveď na niektorú spornú otázku slovo Pána Ježiša takisto ako slovo SZ. Napr. v 1Ts 4,15 “slovom Pánovým” rozhodol Pavol spornú eschatologickú otázku. V 1K 7,10.12.25 ukazuje na bezpodmienečnú záväznosť prikázania Ježišovho, vedľa ktorého je slovo Pavlovo (aj ako apoštola) menšej autority. V 1K 9,9.13.14 sa postavuje vedľa dôkazu zo SZ aj slovo Kristovo a v 11,23nn je čin a slovo Ježišovo pri ustanovení Večere Pá-

novej normou pre cirkev. Podobnú Pánovu autoritu možno vybadať aj v Sk 20,35. Zj 2,1.8 a i.

Vedľa toho sa už u Pavla vytvára aj autorita apoštola ako toho, ktorého Pán poslal a ktorý má Ducha Pánovho (1K 7,25.40) a ktorého príkazy sú teda príkazmi samotného Pána (celý 2K). Túto autoritu je vidieť aj z takých miest ako je G 1,1.7nn, kde Pavol vyslovuje kliatbu nad každým, kto by hlásal “iné evanjelium”. “Apoštola” nebolo možné obchádzať, pretože apoštoli tvorili základ Cirkvi na uholnom kameni, Kristovi (Ef 2,20; pr. Žd 10,26n; 13,18n; 3J 5n; Zj 1,1–3; 1Tm 6,13). Táto apoštolská autorita je viacej živá ako písaná a prejavuje sa skôr ako zvestovanie než ako spis. Aj tam, kde Pavol predpokladal, že jeho listy sa budú v zboroch navzájom vymieňať a čítať v zhromaždeniach, neznamená, že by Pavol bol postavil svoje listy na stranu Písma. Predsa však pozvoľna už začína “vystupovať Pán a apoštol ako živá norma vecne vedľa a nad Zákon a prorokov” (Kümmel).

Aj kresťania vôbec si nárokujú, že jedine oni správne rozumejú Písmu SZ (Sk 17,2n; Jn 5,39nn; 1Tm 3,15n; 2K 3,12), lebo zjavenie v Kristovi je konečným zjavením Božím (Žd 8,13; Jn 10,35n; 1Pt 5,1n; 2Pt 3,1).

Keby sme predpokladali, že 2Pt vznikla ešte pre rokom 100, potom by sme tu mali doklad o zbierke Pavlových listov ešte v 1. stor. Píše sa tu totiž, že adresátom listu písal “náš milovaný brat Pavol podľa jemu danej múdrosti”. Spomínajú sa aj “všetky jeho listy”, ktoré sa radia “k ostatným písmam”, pričom nie je jasné, o aké spisy ide. Máme tu však náznak toho, že už jestvovala nejaká zbierka Pavlových listov. Je to možné o to viac, že už za Pavlovho života si zbory vymieňali a čítali jeho jednotlivé listy (Ko 4,16; 2K 1,1; 2Pt 3,15n).

2.1.2 Poapoštolské kresťanstvo v prvej polovici 2. stor.

Na začiatku poapoštolskej doby sa stavajú Pánove slová vedľa Písma u apoštolských otcov (1Klem 13,1n; 46,2.7n) a apoštolovia sa pokladajú za sprostredkovateľov Pánových prikázaní (IgnMagn 7,1). O Pánových slovách sa ďalej vraví ako o sz Písme “je napísané”: “Čo bolo napísané: Mnoho je povolaných, ale málo vyvolených” (Barn 4,14). “A iné písmo hovorí: Neprišiel som volať spravodlivých, ale hriešnych” (2Klem 4,4). Súčasne by sme tu mohli vidieť aj svedectvo, že s vymretím generá-

cie apoštolov a ich priamych učeníkov nastala nutnosť, aby sa slová Pána Ježiša a apoštolov hľadali v spisoch a tieto spisy aby sa zozbierali.

Okrem spomínaného svedectva 2Pt je však niekoľko svedectiev, ktoré nám ukazujú, že sa Pavlove listy začali zbierať skôr ako evanjeliá. Tak 1Klem 35,5n užíva list Rímskym a odkazuje Korintských na “list blahoslaveného apoštola Pavla” pri citácii 1K (47,1–3). Ignatius píše Efezanom: “Pavol vás v Kristovi Ježišovi spomína v každom liste” (IgnEf 12,2). A inde prezrádza, že pozná listy R, 1K, Ko a tak aj istú zbierku Pavlových listov. Hypotézy o tom, kde táto zbierka vznikla a koľko listov obsahovala, nie sú isté. Isté je len to, že začiatkom 2. stor. je v kresťanstve rozšírená zbierka Pavlových spisov a že mala vysoké uznanie.

Súčasne prichádza aj k zbierke evanjelií. Prvým svedectvom o tom je Papias, ktorý okolo r. 150 zrovnáva Mk a Mt, píše o okolnostiach ich vzniku a o pôvodcoch. Je pravdepodobné, že poznal aj ev. Jánovo. Nie je isté, kedy utvoril Tatian svoje Diatessaron. Tatian žil dlhší čas v Ríme, kde ho vylúčili zo zboru pre jeho extrémne asketické náhľady. Okolo r. 172 sa vracia do svojej sýrskej vlasti. Možno už pred svojím rozchodom s cirkvou zostavil zo 4 evanjelií jedno pomocou ich zharmonizovania (diatessarón = pomocou štyroch). Táto harmónia evanjelií sa stala v sýrskom preklade na dlhé stáročia “textom, na základe ktorého sýrska cirkev čítala o živote Kristovom” (Kümmel). Z tohto jeho činu možno zistiť, že už tu musela byť zbierka evanjelií, keď z nej urobil harmóniu. Ďalej však aj to, že táto zbierka ešte neplatila ako výlučná a nedotknuteľná norma. Pritom pravda musíme myslieť na to, že Tatian nebol pravoverný, ale heretický kresťan a že v pravoverných kruhoch pravdepodobne panovala väčšia úcta k tejto zbierke.

Okolo polovice 2. stor. jestvuje aj dôležité svedectvo Justínovo, ktorý vo svojej Apológii (67,3) uvádza, že sa na nedeľných bohoslužbách čítajú “rozpomienky apoštolov a spisy prorokov”. Pri “rozpomienkach apoštolov” myslí v prvom rade akiste na evanjeliá a pri spisoch prorokov pravdepodobne na Zjavenie. Spolu s niektorými inými svedectvami (Pol, 2K1, Barn) je to dôkaz o bohoslužobnom používaní evanjelií vedľa SZ a teda o tom, že nz spisy – predovšetkým evanjeliá – začínajú mať rovnakú cenu ako spisy SZ. Tým boli položené základy “novozmluvného Písma”.

2.1.3 Počiatky tvorby kánonu v druhej polovici 2. stor.

Medzitým vystupuje na scénu Maloázijčan Markion. Markion prišiel tiež do Ríma, ale pre svoje bludné (gnostické a doketistické) náhľady ho tiež vylúčili zo zboru. A tak r. 144 založil v Ríme vlastnú cirkev, pre ktorú zostavil aj zvláštny kánon. Už predtým odmietal SZ a jej “spravodlivého Boha”, ktorý podľa neho nemohol byť totožný s milostivým Bohom Ježiša Krista. Tvrdil, že apoštolovia pokazili Kristovu zvesť a ako-tak ju zachoval ešte Pavol – aj to nie vo všetkých spisov – a niektorí z jeho žiakov. A tak Markion do svojho kánonu prijal len 10 Pavlových listov (teda bez listov pastorálnych 1Tm; 2Tm; Tt; Žd) a jediné evanjelium Lukášovo, ktoré vraj vykazuje Pavlov vplyv. Pritom Markion opatril tieto spisy vlastnými úvodmi a textovo ich silne skrátil a dogmaticky (protižidovsky) ich prepracoval v snahe dostať ich “pôvodný” text.

Aj keď nemožno povedať, že by cirkev bola iba od Markiona dostala popud vytvoriť si vlastný kánon – pretože tieto popudy tu boli prv – predsa jeho činom tvorba cirkevného kánonu NZ sa rozhodne urýchlila. Pritom Markion ovplyvnil cirkev svojimi úvodmi k Pavlovým listom. Cirkev ich jednoducho prevzala, ba aj list Laodikejským, ktorý vznikol v jeho kruhoch.

Toto tápanie sa prejavuje aj v tom, že aj keď sa už rysuje dvojdielnosť nz kánonu (evanjeliá a apoštol), nie je ešte isté, ktoré spisy vlastne patria k “apoštolovi”. Tak Teofilus z Antiochie stavia prorokov, evanjelium a Pavla ako rovnocenné vedľa seba a cituje Jána ako “sväté Písmo”. U gnostika Ptolema je poukaz na dvojdielnosť nz kánonu, keď vraví o “Pánovi a apoštolovi”. Čo však všetko patrí k evanjelijnej a apoštolskej časti? Pravoverní protivníci (tzv. alogovia) bludného smeru montanizmu počítali aj ev. Jánovo a Zj k bludným gnostickým spisom (okolo r. 170). Je zvláštnosťou tiež, že Skutky apoštolov nikto necituje, ba ani nespomína pred koncom 2. stor. Najistejšie postavenie majú ešte evanjeliá a Pavlove listy, čo sa zraží aj z odpovede scilitanských martýrov okolo r. 180. Na prokonzulovu otázku, čo majú v skrinách, odpovedajú: “Knihy a listy Pavla, spravodlivého muža”. Pritom pod “knihami” tu treba asi rozumieť SZ a evanjeliá (sotva tu možno z toho vyčítať, že by Pl listy nemali tú istú hodnotu ako evanjeliá. To, že sa spomínajú vedľa seba, svedčí o opaku – proti Kümmelovi). A tak hoci Melito zo Sárd zostavil

zoznam kníh SZ a ukázal tým, že už existuje predstava zoznamu kníh NZ, predsa ešte ohľadom rozsahu tohto zoznamu niety jednoty. O uzavretí dvojdielného kánonu v 2. stor. preto sotva môže byť reč.

Ten istý stav badať aj u veľkých cirkevných otcov na sklonku 2. stor. Ireneus prízvukuje autoritu evanjelia v 4 podobách (euangelion tetramorfon). Do druhej časti kánonu mu patrí 13 Pl listov (bez Žd), Sk, 1Pt, 1J, 2J a Zj, pričom jeho úsudok o Žd, 2Pt, 3J a Jk je nehotový. Tertullián ako prvý hovorí o “oboch zmluvách” a vedľa “Zákona o prorokov” stavia “evanjelijné a apoštolské spisy”. K tomu cituje Žd ako list Barnabášov a nezmieňuje sa o Jk, 2Pt, 2.3J, čo ukazuje, že aj uňho nie je počet apoštolských spisov uzavretý. Klemens Alexandrijský má výslovne za prameň učenie Zákon, prorokov, evanjeliá a apoštolov. Uvádza len “nám tradované” 4 evanjeliá a cituje ich spolu s Pavlom ako “Písmo”. Cituje však aj početné apokryfy ako inšpirované a počíta ich zrejme k NZ a nepozná tak presné hranice apoštolských spisov.

Podobný stav je aj v tzv. Muratoriho kánone, ktorý našiel v 18. stor. knihovník Muratori v Ambroziánskej knižnici v Miláne a ktorý pochádza z konca 2. stor. Uvádza autoritatívny zoznam nz spisov, ktoré cirkev prijala. Počíta k nim okrem 4 evanjelií a Sk: 13 Pl listov, 2 Jánove listy, Jd a Zj a Zjavenie Petrovo. Odmieta výslovne Hermesa a apokryfické listy Pavlove. Že chýba Žd, Jk, 3J neprekvapuje. Neobyčajné je naproti tomu, že chýba i 1Pt a že je tu Zj Petrovo.

Veľmi cenné sú kritériá, podľa ktorých sa postupovalo pri tomto výbere: Kanonický spis musí pochádzať od apoštola (apoštolícita) a musí byť určený pre celú cirkev (ekumenicita). Bolo tu však treba určitého vysvetlenia, lebo takto pojaté kritérium sa nerýmuje s takým Markom a Lukášom na jednej a s Pl listami na druhej strane. Neobišlo sa to bez istej umelosti, ale je záslužné, že naproti apokryfickým spisom sa prízvukuje súvis s apoštolskou tradíciou.

Záver: Na sklonku 2. stor. traja veľkí teológovia (Klemens Rímsky, Tertullián, Ireneus) a iní svedkovia (Muratoriho kánon) poznajú dvojdielny kánon NZ, ku ktorému patria 4 evanjeliá, Sk, 13 Pavlových listov, 1Pt, 1Jn a Zj. Pritom ostatné katolícke listy a Žd sú ešte neisté a niektoré apokryfické spisy sa používajú ako kanonické. Pripustenie spisu k čítaniu pri bohoslužbách prakticky znamenalo prijatie do kánonu a do rukopisov, určených na toto čítanie.

2.2 UZAVRETIE KÁNONU V STAREJ CIRKVI

2.2.1 Grécka cirkev

V grécky hovoriacej cirkvi má veľký význam pre nz kánon Alexandrijčan Origenes (185–254). Na základe spoľahlivých znalostí po prvý raz zistil, ktoré spisy majú všeobecnú platnosť a podľa toho zostavil ich rôzne triedy. Do prvej triedy zaradil uznané spisy – homologumena (4 ev, 13 Pl listov, 1Pt, 1Jn, Sk a Zj), do druhej triedy sporné spisy – amfiballomena (Žd, Jk, 2Pt, 2. Zj a Jd) a do tretej triedy falošné spisy (napr. Evanjelium Egyptské, Basilidovo, Matiasovo a iné.) Pri Žd a Zj má osobné námietky, ale ich kanonocitu sa neodváža popierať, pretože kritérium pre kánon je mu uznanie spisu ako apoštolského väčšinou cirkvi.

Podivuhodná nejasnosť bola v gréckej cirkvi aj ohľadne zjavení – apokalýps. Codex Claromontanus (D) zo 6. stor. uvádza vo svojom zozname okrem terajších nz spisov a niektorých iných spisov aj Zjavenie Petrovo. Opačnou cestou ide Dionýz z Alexandrie: Na základe rečových, stylistických a vecných dôvodov prehlásil, že kniha Zjavenia nemôže pochádzať od Jána apoštola. Neodvážil sa síce ju zavrhnúť, pretože vie, že “mnoho bratov si ju veľmi váži”, ale týmto činom bola kanonická platnosť Zjavenia vo východnej cirkvi otrasená na celé storočie.

Táto neurčitosť sa prejavuje aj u cirkevného historika Eusebia z Cezarey. Vo svojich Dejinách (303) klasifikuje nz spisy podobne ako Origenes: 1. uznané spisy (homologumena): 4 evanjeliá, Sk, 14 Pavlových listov, 1Pt, 1Jn a “keď niekto chce” Zj. 2. sporné spisy (antilegomena) rozdeľuje na dve skupiny: a) s lepším osvedčením (Jk, 2Pt, 2.3Jn, Jd), b) s horším osvedčením (Hermas, Barnabáš, Didaché, Sk Pavlove, a Zjavenie Petrovo, a “ak niekto chce”, Zjavenie). 3. falošné spisy. – Pozoruhodné je, že raz počíta Zjavenie medzi uznané a druhý raz medzi sporné spisy, dokonca s horším osvedčením. Táto kolísavosť sa vysvetlí na základe spomínaného vplyvu Dionýzovho. V podstate sa jeho zoznam kryje s Origenovým, až na Žd.

Túto nejasnosť zažehnilo autoritatívne rozhodnutie Athanasia, ktorý v 39. veľkonočnom liste r. 367 postavil pevne určený kánon Starej a Novej zmluvy. Pre NZ označuje 27 kníh ako kanonických. Nikto nemá k nim nič pridávať ani z nich nič uberať. Mimo nich možno čítať len pri

krstnom vyučovaní niektoré neuznané, ale užitočné knihy (ako Did a Herm). Ako prvý nazval Athanasius túto zbierku 27 kníh NZ kánonom.

Athanasiova autorita spôsobila, že sa v gréckej cirkvi presadila kanonicita 7 katolíckych listov (Jk; 1.2Pt; 1.2.3Jn; Jd). Nemohla však zabrániť, aby postoj voči Zj nezostal dvojznačný. Chrysostom (354–404) a Theodoret (395–460?) sú proti nemu (antiochejská škola). Koncom 7. stor. je jeden zoznam zo Zj a druhý bez neho. Stichometria Nikeforova ho nepočíta ku knihám NZ. Preto aj väčšina gréckych rukopisov neobsahuje Zj alebo ho uvádza medzi nebiblickými spismi. Možno preto povedať, že počet 27 nz kníh sa presadil plne v gréckej cirkvi až v 10. stor.

2.2.2 Latinská cirkev

Latinská západná cirkev od čias Muratoriho kánonu (2. stor.) nepochybovala o Zj, ale bol tu sporný list Židom a 5 menších katolíckych listov: Jk, 2Pt, 2,3J a Jd. Vcelku možno povedať, že tu prebiehala tvorba kánonu jednoduchšie ako na východe, čo vyplývalo zo zmyslu pre právo a poriadok v latinskej cirkvi. Pri posudzovaní sporných spisov je postupom času badať vplyv východnej cirkvi.

Tento vplyv je vidieť najmä pri posudzovaní listu Židom, ktorý tu platil pôvodne ako nepavlovský. Tertullián (medzi 160–220) ho pripisoval Barnabášovi, Cyprián ho vôbec necituje (200?–258) a podobne Novatián (okolo 250). Ambrosiaster (370) a Pelagius (400) uvádzajú Pavlove listy bez Žd, hoci ho obaja poznajú a citujú ako Písmo. Nepokladajú ho však za pavlovský spis. Africký kanonický zoznam okolo r. 360 (tzv. Kanon Mommsen) vynecháva nielen Žd, ale aj Jk a Jd.

Ale v 2. polovici 4. stor. nastáva obrat. Hilarius z Poitiers (367) cituje Žd, Jk a 2Pt ako apoštolské spisy. A najmä Hieronym prispel k podstatnému odstráneniu rozdielov medzi východným a západným kánonom. Počas svojho pobytu v Ríme položil za základ svojej revízie NZ v latinčine (tzv. Vulgata) Athanasiov rozsah 27 nz spisov. Neskôr to potvrdil, hoci nepotlačil svoje pochybnosti o pavlovskom pôvode Žd. – Pod jeho vplyvom stál aj Augustín (354–430), ktorý menuje Žd ako posledný 14. Pavlov list. Už pred ním sa toto poňatie presadilo na synode v Hippo Regiu (393) a potvrdilo sa na synode v Kartágu. V Ríme potvrdil pápež Innocent I. (405) athanasiansky kánon so 14 Pavlovými a 7 katolíckymi listami.

Týmito rozhodnutiami v Afrike a v Ríme bol uzavretý s konečnou platnosťou rozsah kánonu NZ pre západnú latinskú cirkev. Keď aj sú nie-

ktoré výnimky (Žd chýba v niektorých latinských rukopisoch a naopak sú tam niektoré apokryfické spisy), predsa je možné povedať, že rozsah NZ v latinskej cirkvi je od začiatku 5. stor. pevne určený a záväzne ustálený.

2.2.3 Orientálne národné cirkvi

V sýrskych národných cirkvách, ktoré vznikli v krajinách okolo Eufratu, sa udržal dlhé stáročia kánon, ktorý sa podstatne odlišoval od toho, ktorý sa vytvoril v gréckej a latinskej cirkvi.

Doctrina Addai (sýrska legenda z 5. stor. o založení zboru v Edesse v 2. stor.) uvádza, že zakladateľ edesského zboru nariadil svojmu nástupcovi, aby sa na bohoslužbách čítali mimo SZ len evanjeliá, Pavol a Sk. Preto sa tu vyvinul oveľa obmedzenejší kánon ako inde: katolícke listy a Zj chýbajú úplne a miesto 4 evanjelií sa používa len ich harmónia, spomínané Tatianovo Diatessaron. Naproti tomu sýrski otcovia 4. stor. poznajú a citujú ako kanonický aj 3. list Korint'anom spolu s listom Korint'anov Pavlovi.

Okolo r. 400 však vzniká kanonický zoznam, ktorý v apoštolskej časti uvádza Pavlove listy a Sk ako "celého apoštola", teda bez katolíckych listov. Zvlášťne je však, že má nie harmóniu evanjelií, ale 4 evanjeliá osobitne. V zboroch sa však Diatessaron používalo aj naďalej. To dosvedčuje fakt, že biskup Theodoret (okolo 466 v Kyrrhose na Eufrate) zozbieral vo svojej diecéze viac ako 200 exemplárov Diatessaronu a snahe odstrániť ho a zaviesť namiesto neho 4 oddelené evanjeliá. Ale ani týmto činom sa nepodarilo odstrániť ho v sýrskej cirkvi úplne.

Začiatkom 5. stor. vzniká sýrska cirkevná biblia, tzv. Pešitta, ktorá sa prispôsobuje gréckemu kánonu a ktorá obsahuje: 4 evanjeliá, Sk, 14 Pl listov a 3 katolícke (Jk; 1Pt; 1Jn). 3. list Korint'anom bol vylúčený, ale spolu s ním aj Zj; 2Pt; 2J; 3J a Jd. Kánon v Pešitte tak tvorí 22 spisov, a to v uzavretej podobe. Jeho doplnenie bolo znemožnené najmä vtedy, keď sa na synode v Efeze r. 431 východní Sýrovia ako Nestoriáni odlúčili od ostatnej cirkvi.

V západnej časti sýrskej cirkvi, ktorá si zachovala spojenie s ostatnou cirkvou, nastalo naproti tomu doplnenie kánonu. Revízie sýrskych prekladov NZ (tzv. Philoxeniana z r. 508 a Charklensis z r. 616) uvádzajú aj zostávajúcich 5 kníh. Predsa tu však v 5. a 6 stor. získavajú Zj a menšie katolícke spisy len veľmi pozvoľna kanonické uznanie.

V etiópskej cirkvi vznikol naproti tomu kánon s 38 knihami, ktorý okrem nám známych nz spisov obsahuje ešte Hermasa; 1Klemensa; 2Klemensa a 8 kníh Apoštolských konštitúcií.

2.3 KÁNON NZ PO SVOJOM PRIJATÍ

2.3.1 Stredovek a Reformácia

Pre stredovek v súvislosti s kánonom nebolo nijakých vážnejších ťažkostí. Keď Tomáš Aquinský (1225–1274) a Mikuláš z Lýry (1340) píšu aj o problémoch apoštolicity Žd, tak robia to len preto, aby obhájili jeho kanonicitu.

V humanizme sa znovu objavujú námietky, zvlášť u Erasma, proti niektorým spisom (Žd, Jk, 2Pt, 2J, 3J, Zj). Ale ich kanonicitu sa neopovážil nikto popierať.

Tridentský koncil (r. 1546) vyhlásil SZ a NZ v rozsahu Vulgaty za kanonický. Tým bolo s konečnou platnosťou rozhodnuté o kánone 27 Athanasiových nz kníh. Toto rozhodnutie však bolo súčasne zrelativizované požiadavkou, aby cirkev ctila s “rovnakou zbožnosťou a úctou” (pari pietatis affectu ac reverentia) aj nepísané tradície. Tým bola cirkevná tradícia postavená vedľa kánonu či prakticky nad neho (Kümmel RGG I, Bibel IIB).

Pre Luthera je kanonické to, čo je apoštolské. Pritom rozumie pod apoštolským jednak to, čo napísali apoštolovia, jednak to, čo má apoštolský charakter. Sú známe o tom jeho slová z jeho predhovoru k listu Jakubovmu: “Pravým skúšobným kameňom pri posudzovaní všetkých kníh je to, keď vidno, či jednajú o Kristovi alebo nie (ob sie Christum treiben oder nicht). Čo neučí Krista, to nie je apoštolské, hoci by to určil priam Peter alebo Pavol. A zase čo káže Krista, to je apoštolské, keby to robil hoc aj Judáš, Annám, Pilát alebo Herodes”. Pre túto príčinu postavil Luther 4 listy (Žd, Jk, Jd, Zj) na koniec NZ bez číslovania, čím naznačil, že ich nepočíta medzi “pravé a isté hlavné knihy NZ”, ktoré jedine “mi podávajú Krista jasne a čisto”. Z nich si najviac vážil Evanjelium Jánovo, listy R, G a Ef. Svoju mienku síce nechcel nikomu vnucovať a časom si ju trochu aj zmenil. Tým však bola zásadne otvorená otázka o teologickom oprávnení ohraničenia kánonu v starej cirkvi. Pritom treba ostro vidieť, že

evanjelium v Lutherovom poňatí je vlastne pavlovské evanjelium a že sa tu teda jeden element tradície (Pavol) urobil kritériom všetkých ostatných častí. Nie je to nepodobné pokusu Markiona, aj keď Luther nezavrhol SZ.

Kalvín prízvukoval, že Duch svätý preukazuje slová Písma ako pravé a prorocké. Vcelku však zostal Kalvín zdržanlivejší ako Luther, pretože na základe Ducha sa nepodujal na roztriedenie kanonických spisov ako Luther – čo bolo z jeho stanoviska celkom možné. Naopak, díval sa na celý tradovaný kánon ako na inšpirované slovo Božie.

Protestantská ortodoxia prízvukovala naproti katolíckej tradícii, že svedectvo Ducha svätého je to jediné, čo zaručuje autoritu kanonických kníh a nijaká iná inštancia. To viedlo logicky k učeniu o božskej inšpirácii Písma, ktoré sa stalo neoddiskutovateľným základom celej ortodoxnej protestantskej dogmatiky. Chemnitz vidí napr. autoritu Písma zdôvodnenú trojakým spôsobom: 1. inšpiráciou Ducha, 2. osobou pisateľa a 3. prijatím do kánonu v starej cirkvi. Tým boli všetky knihy Písma postavené na rovnakú úroveň.

2.3.2 Od osvietenstva po 2. svetovú vojnu

Otázka, ako vlastne prišlo k ohraničeniu NZ na 27 kníh, začína teológov znovu páliť od tej doby, čo Johann Salomo Semler uverejnil svoju prácu “Pojednanie o slobodnom skúmaní kánonu” (1771–75). Dokázal v nej, že kánon je výsledkom dlhého vývoja, ktorý bol určený mnohými vplyvmi a rozhodnutiami. Preto máme voľnú cestu skúmať tento proces. Pre kresťanského čitateľa nerozhoduje príslušnosť spisu ku kánonu, ale “vnútorné presvedčenie pomocou právd, ktoré stretáva v tomto svätom Písme, hoci nie vo všetkých častiach a jednotlivých knihách”.

Tým sa otvorili dvere “k presnejšiemu určeniu kánonu” (D. F. Schleiermacher). Podľa W. G. Kümmela však toto hľadanie vykazovalo dve krajnosti. Na jednej strane historickú kritiku kánonu, ktorá viedla k zamietnutiu niektorých spisov ako neapoštolských (D. F. Michaelis a F. C. Baur). Na druhej strane historickú obranu apoštolicity týchto spisov (Th. Zahn). Výsledkom týchto postojov bolo alebo úplné zamietnutie pojmu kánon, ako to vidno u G. Krügera a W. Wredeho, alebo snaha dokázať jednotnosť a rovnocennosť všetkých nz spisov, ako to vidieť u Adolfa Schlattera (ktorý mal povedať: “Mal som jednotnú Novú zmluvu”). My sa skôr kloníme k druhej skupine, aj keď chceme diferencovať, ale nie zavrhať jedny spisy v mene druhých.

Za zmienku tu stojí ešte Wilhem Bousset, ktorý vo svojej knihe *Kyrios Christos* (1913) zasiahol tiež do otázky kánonu. V tejto knihe o dejinách viery v Krista sa totiž snažil odstrániť “deliaci múr medzi nz teológiou a starokresťanskými dejinami dogiem”. Považuje za “základné zvrátenú tézu” tvrdenie, že sa nz teológia končí NZ, ktorá sa považuje akoby za “uzavretú a sťaby klasickú periódu”. Podľa neho Pavol a Ján patria do “toku historicko – dogmatického vývoja”. Preto Bousset vo svojej knihe sleduje dejiny viery v Krista nielen po koniec NZ, ale až po Ireneu, teda po koniec 2. stor. Podľa nás je to neprimeraný prístup.

2.3.3 Najnovšia debata

Najnovšia debata o tomto predmete vznikla z rozhovoru cirkvi s jej teológiou. Obavy cirkvi dobre formuloval odstupujúci gener. tajomník SRC W. A. Visser t^oHooft: “Rád by som obrátil vašu pozornosť ešte na iné naučenie, ktorého sa nám dostalo v ekumenickom hnutí, totiž na tú skutočnosť, že sila tohto hnutia závisí na tom, aké miesto dáva Písmu svätému vo svojom živote. Nebolo by došlo k zomknutiu cirkví, keby v oných rokoch nebola obnovovaná biblická teológia. S pozoruhodnou jednomyseľnosťou sa zisťovalo, že biblia, aj keď je zbierkou spisov veľmi rozmanitých – ako to ukázalo historicko-kritické skúmanie Písma – je predsa len charakterizovaná silnou jednotnosťou vo svojom dosvedčení záchranného jednania Božieho v dejinách, ktoré má svoj stred a cieľ v Kristovi Ježišovi. To isté základné presvedčenie dalo substanciu v dialógu medzi rímsko-katolíckymi a inými teológmi. Skrytá sila, ktorá nás spojovala, bola biblická kérygma... Mám zato, že máme dobré dôvody, aby sme nezabúdali na túto skúsenosť. Sme totiž dnes v situácii, kedy sa radikálne problematizuje to, čo sa zdalo trvalým výsledkom biblického bádania. Znova sa stáva spornou otázkou, či v biblickom poslanstve je naozaj nejaká skutočná jednota... Popierať jednotu biblie znamená popierať nutnosť jednoty cirkvi. Biblia interpretovaná ako zbierka rozličných kristológií a ekleziológií by sotva mohla byť základom nášho volania po jednote” (ZdZ 1966–5).

Za odpoveď na to možno považovať článok Ernsta Käsemanna: “Zdôvodňuje nz kánon jednotu cirkvi?” (EvTh 1951). Na túto otázku odpovedá autor záporne. Opiera sa pritom na premennosť nz zvesti, ktorá sa zračí jednak v rozdieloch medzi synoptickými evanjeliami navzájom i medzi synoptickými evanjeliami a evanjeliom Jánovým. Ďalej poukazuje

na množstvo teologických pozícií v rámci NZ a konečne na to, že medzi týmito pozíciami jestvuje nielen napätie, ale aj rovno protiklad, ktorý sa nesmie nijakým činom zharmonizovať a znivelizovať. Jeho záver preto znie: Nz kánon nezdôvodňuje historikovi jednotu cirkvi, zdôvodňuje naopak tomu množstvo konfesíí. Písmo sa môže stať literou a je ňou, keď nie je viac autorizované Duchom svätým, ale má platiť vo svojej vonkajšej autorite a tak nahrádzať Ducha. Keď sa však kánon stáva evanjeliom, natoľko potom zdôvodňuje aj jednotu cirkví. “Lebo jedine evanjelium zakladá a zdôvodňuje jednu cirkev vo všetkých časoch a na všetkých miestach”.

V tejto súvislosti načím spomenúť aj dôležitý článok Jób. Slučka, “Jednota kánonu a jednota cirkve” (ThPKR 1967–1). Aj on vidí všetku tú dobovosť, podmienenosť a diferencovanosť biblie. Jednota biblie je pohyblivá a spočíva skôr “v základných smeru oných zápasů než v usporádaném myšlenkovém systéme”. Markionov kánon je jednostranný a jedno-smerný, ale cirkevný kánon nie je zreteľne jednotný. Zve nás preto, aby sme hľadali jeho stred a aby sme z tohto stredy interpretovali okrajové prvky. Tento stred nemôže spočívať v antropologických výpovediach (výpovediach o človeku), ale v zvesti o kríži a vzkriesení Ježiša Krista a v zakončení zákona v evanjeliu, ktoré z toho plynie.

W. G. Kümmel vo svojom článku “Nutnosť a hranice nz kánonu” (ZThK 1950) sa zamýšľa nielen nad vonkajšou, ale aj nad vnútornou hranicou kánonu. Podľa neho sa niektoré miesta povážlivo odchyľujú od centrálneho smerovania nz posolstva a prekračujú onú vnútornú hranicu. Je to podľa neho napr. prírodno – teologická argumentácia v reči na Areopágu (Sk 17,24–28), ktorá prezrádza vplyv stoickej filozofickej špekulácie. Alebo spredmetňujúci, prírodný spôsob reči o vzťahu medzi človekom a Bohom v 2Pt 1,4: “...účastníci božskej prirodzenosti”, čo je zase ovplyvnené gnostickými myšlienkami.

Problému kánonu sa venoval aj Willy Marxsen. Vo svojom Úvode do NZ (1963) píše, že NZ je “najstarší zachovaný zväzok cirkevných kázaní” (der älteste erhaltene Predigtband der Kirche). V knihe “NZ ako kniha cirkvi” (1966) k tomu dodáva, že potom hranica nz kánonu prestáva jestvovať. “Lebo posledný zväzok kázaní z dnešných dní by mohol byť priviazaný do prvého zväzku, keby to bolo technicky možné. Vecná hranica by medzi nimi nebola” (59). Túto tézu mierni len tým, že ďalej vraví, že NZ je knihou “prvotného dosvedčenia Ježišovho”. Ale aj tak “normou pre

kresťanskú cirkev ako aj pre jej zvesť musí zostať vždy Ježiš”. Pritom hneď dodáva, aby nenastal omyl, že má Ježiša len takého, ako je dosvedčený v NZ. Na druhej strane aj NZ nie je jednoducho totožná s Ježišom, pretože zvesť o ňom prináša vo variovanej podobe (65). “Cirkev nikdy nevyznávala vieru v NZ. Viera v NZ by bola doketistickým bludom. Vyznanie cirkvi znie: Verím v Ježiša z Nazareta ako v Krista Božieho” (ENT 238). Debatu zhrnul E. Käsemann v zborníku “Das Neue Testament als Kanon” (Göttigen 1970), pr. L. Fazekaš: Kánon v kánone (KR 1974).

2.4 TEOLOGICKÉ DÔSLEDKY

2.4.1 Kánon ako dielo cirkvi

Najprv si postavme otázku, nakoľko je kánon dielom cirkvi. Keď cirkev rozhodla, ktoré spisy tam patria alebo nepatria, bol to akt rozhodujúci (decizívny) alebo vyhlasujúci (deklaratívny), ktorým by bola jednoducho uznala stav, ktorý tu už prv a fakticky bol?

Nazdávame sa, že táto otázka neobsahuje protiklady, ktoré by sa navzájom vylučovali. Na jednej strane je isté, že cirkev “počnúc 2. a končiac 4. stor. ...odsunula stranou autoritatívnym rozhodnutím námietky proti niektorým spisom a až týmto činom tieto spisy kanonizovala pre veľké časti kresťanstva” (Kümmel ZThK 1950, Weber, GdD I 278). Tu bude mať trocha pravdy aj katolicizmus, že cirkev rozhodovala o svojej norme. Ako to povedal Augustín: “Ja by som vskutku nebol uveril evanjeliu, keby ma k tomu nebola pohla autorita katolíckej cirkvi”. Alebo za najnovšieho času: “Písmo je písané, Cirkvou zaručené slovo Božie” (M. Schmaus, k tomu pr. Joh. Wolleb: “Ecclesiae testimonium prius est tempore, Spiritus sancti vero prius est natura et efficacia. Ecclesia suadet, Spiritus S. persuadet – Svedectvo cirkvi je prvé časovo, svedectvo Ducha Sv. je prvé, čo sa týka prírody a účinnosti. Cirkev radí, Duch Sv. presviedča”. Cit. Weber 274n).

Načim podotknúť, že sa cirkev zhostila tejto rozhodujúcej a výberovej úlohy skvele – aj podľa kritických vedcov. “Skutočne je obdivuhodný vo všeobecnosti takt, s ktorým zaobchádzala cirkev pri zostavovaní N. Svoju úlohu splnila skvele” (Jülicher – Fascher, cit. Weber 285). Keď si

sprítomníme, že mala mnohé možnosti si vybrať alebo vynechať, so zatajeným dychom možno len sledovať, že nevynechala ani Zj ani Jk ani 2Pt ani Žd. Bez týchto spisov by v NZ chýbal podstatný doplnok a korektív.

Na druhej strane treba zase vyzdvihnúť, že aj keď sa jedná o rozhodnutie cirkvi, predsa nerozhodovala “so slobodnou rukou o tom, čo má byť, ale s viazanou rukou na základe kritéria apoštolicity a ekumenicity a teda s pohľadom na to, čo bolo už dané pred jej rozhodnutím a čo podľa jej presvedčenia už dlho platilo. Cirkevné rozhodnutie o kánone je v podstate priznanie sa cirkvi v norme, ktorá jej bola popredku daná, k meradlu, na ktorom bola ochotná dať sa merať”. A tu má platnosť aj to, čo povedal Karl Barth: “Takto spoznané spisy sa už samy starali – na základe toho, že boli kanonickými – že neskôr práve ony boli aj uznané a proklamované ako kanonické” (KD I,2 524n). Zmyslom cirkevného rozhodnutia o kánone bolo teda to, že cirkev uznala normu nad sebou, nad ktorou na koniec nevládne. Toto rozhodnutie je znamením, že cirkev svoju existenciu chápala nie ako niečo samostatného, ale len vo vzťahu k tejto norme. V tomto zmysle bolo oné rozhodnutie nielen rozhodujúci (decizívny), ale aj vyhlasujúci (deklaratívny) čin. Tento čin bol odvahou, lebo cirkev odovzdala svoju autoritu autorite uznaných spisov (Weber 280).

Táto skutočnosť zaväži o to viac, že sa dá dokázať, že cirkev nevyberala ako Markion len to, čo sa jej hodilo, ale aj to, čo sa v konečných dôsledkoch obracalo proti nej a pre čo nemala ani pochopenie (ako napr. pred Augustínom pre celého Pavla).

Možno tu teda dať za pravdu O. Weberovi: “Ktoré spisy patria ku kánonu, to sa dá spoznať jedine na týchto spisoch samotných... Svedectvo Sv. Ducha môže byť vecne len to, ktoré sa prejavuje v Písme samotnom. Nemožno ho odlišovať od sebaevidencie Písma. Cirkev nemôže vierohodnosť biblie preto zakladať alebo čo aj len overovať, pretože sama z Písma potrebuje zdôvodnenie a overenie” (284,275).

2.4.2 Kánon ako dialóg

Ako sme videli, cirkev odmietla Markiona, a to najmä z dvoch príčin. Jednak preto, že sa Markion orientoval len na NZ a odmietol SZ, jednak preto, že aj jeho nz výber bol jednostranný. Urobila to veľmi prezieravo, lebo NZ nie je možné si myslieť bez SZ. Na to zabudol nielen Markion, ale aj mnohí dnešní novozmluvníci. Poukazuje na to J. B. Souček v spomínanom článku a odkazuje na D. Bonhoeffera, ktorý zdô-

raznil, že máme čítať nielen SZ vo svetle NZ, ale dnes zvlášť aj NZ vo svetle SZ. “Kto príliš rýchlo a príliš direktne chce byť a hovoriť nz spôsobom, nie je podľa mojej mienky nijakým kresťanom” (7). – Pri výbere nz spisov postupoval Markion tiež na základe svojej vopred stanovenej dogmatiky. Dogmatika tu dirigovala kánon namiesto toho, aby sa sama dala ním dirigovať. A toto nebezpečenstvo číha na cirkev stále. Zdá sa, že mu podľať aj katolicizmus, keď vedľa kánonu vyhlasuje aj tradíciu za rovnako záväznú a hodnú úcty. Ale vo všetkých cirkevných skupinách je stálym ohrozením to, že k biblii pristupujeme už s určitými dogmatickými predpokladmi a že tak z kánonu počujeme len to, čo sme si už sami vymedzili a povedali a že tak cirkev namiesto dialógu s Písmom povedie len monológ so sebou.

Kánon, ktorý vybrala cirkev, je mnohotvárný. Cirkev odmietla naposledy aj Tatiana s jeho harmóniou evanjelií. Priznala sa tým k 4 evanjeliám s ich rozdielmi. Tento čin môže dostatočne oceniť dnešné nz bádanie, ktoré čím ďalej tým viac zisťuje, že aj označenie “synoptický” (súhľadný) pre 3 prvé evanjeliá je vlastne nakoniec nevhodné. Nie že by tu nebol predsa len určitý spoločný pohľad najmä vzhľadom k 4. evanjeliu, ale čo sa týka spracovania tradovaných látok, ich zaradenia, ich vyhrotenia sú tu také rozdiely, že pomenovanie “synoptický – súhľadný” je vlastne neprimerané. A čo povedať o Jánovi, ktorý spracoval evanjelijné látky úplne samostatne a svojsky a má úplne odlišný pohľad na Ježišov život a osobu? Najkrikľavejší rozdiel je medzi Pavlom a Jakubom, pretože Jk otvorene popiera to, čo urobil Pavol základom svojej dogmatiky, jeho princíp “iba vierou”. Napätie je aj medzi eschatológiou 2Pt a Jn, keď sa Ján do značnej miery prikláňa k prítomnostnej eschatológii, kým 2Pt obhajuje jej budúcnostný aspekt. Zj samo má napokon osobitné postavenie k celej ostatnej NZ jednak svojím materiálom jednak svojím pohľadom.

“Biblia je les, v ktorom si každý vyberie drevo, aké sa mu hodí”, mal ktosi povedať. Myslel tým na zneužívanie biblie, ale tá rôznosť tu na každý pád je. A dobre, že je, pretože rôznosť, mnohosť, pluralita je známkou veľkosti. Je známkou symfónie, v ktorej zaznieva nielen harmónia, ale aj disharmónia a disonancia, ktorá jedine vytvára súzvuk vyššieho rádu. Nz spisy stoja vo vzájomnom dialógu, v ktorom sa navzájom dopĺňajú, ale aj opravujú. Tieto rozdiely nesmieme zastierať ani stierať, lebo práve ony dodávajú NZ punc veľkosti. Náš výklad NZ musí byť skutočne rozlišovanie a nuancovanie jednotlivých výpovedí (Marxsen).

A predsa nemožno nz kánon považovať za znôšku rozličných kris-tológií a ekleziológií, ako to do veľkej miery robí nz bádanie dnešných čias. Výčitka Visser t^oHoofta, ktorú sme citovali, nie je bez určitého oprávnenia. Niekedy má človek dojem, ani keby sa novozmluvníci vyží-vali vo vynachádzaní rozdielov a pôsobí to niekedy až umele a násilne. A. Schlatter vari podcenil rôznosť NZ, ale zostáva vyššou pravdou jeho správa, že “mal jednotnú NZ”. Mechanická jednota medzi nz spismi nie je, ale tam, kde sa jedná o smerovanie k centru, tam kde pre nás zvestujú “radostnú zvesť o víťazstve”, tam sú naraz solidárni a jednotní. To na-koniec doznáva aj E. Käsemann, ako sme videli. Túto vyššiu jednotu mô-žeme objaviť aj v najevidentnejšom rozpore medzi Pavlom a Jakubom, ako to vo svojich článkoch ukázal J. B. Souček, aj medzi evanjeliami a ostatnými spismi. Podobne ako pri Cirkvi, jedná sa aj pri nz kánone o jednotu v mnohosti. Aj on je akýmsi telom, ktoré má mnoho údov, ale ktoré tvorí aj jednotný organizmus. Jednotu nemôžeme tak vidieť v tom, že by každý spis hovoril to isté a jednako, ale v tom, že všetky rozličnými prostriedkami, v rôznych kategóriách a z inej strany ukazujú k Pánovi ako k svojmu strediu. Aj keď každý nz pisateľ má svoj prízvuk a – nebojme sa toho – svoj vlastný pohľad, predsa mu nejde o tento prízvuk ani o tieto dogmatické pohľady, ale jedine o odkaz na Ježiša: “Hľa Baránok Boží”. Preto sa aj NZ nazýva “NZ nášho Pána a Spasiteľa Ježiša Krista”.

Dnes je znova treba zdôrazniť túto “jednotu v mnohosti” v NZ. Bolo by naivitou chcieť znivelizovať symfóniu na unisono. Ale bolo by prebrúseným mudrlantstvom počúvať z nej len jednotlivé nástroje a nenadchnúť sa skladbou ako celkom.

2.4.3 Kánon v kánone

Z tejto jednoty a z tohto jednotného smerovania plynie, že kánon nemá autoritu sám v sebe. Jeho autorita je odvodená z toho, že a nakoľko smeruje k svojmu strediu. Ako sme videli, nz spisy si nenárokujú biblickú autoritu samy osebe. NZ sama nechce, aby sa v ňu verilo. “Preto je táto jednota zjavná iba v osobe Ježiša Krista. On je stred Písma. Len vzhľadom k nemu sú aj knihy NZ svätým Písmom – inak by boli aj ony smrtiacou literou” (Weber 283). Cirkev nikdy nevyznávala vieru v NZ, ale vždy len vieru v Krista (Marxsen) – s tým načim súhlasiť. A tak nás to vedie k vete, že vlastným kánonom N kánonu je vlastne Ježiš Kristus sám.

Tomu neodporuje to, že stará cirkev mala za kritérium apoštolicitu a ekumenicitu. Veď “apoštolské” nie je preto niečo, že by to muselo pochádzať od apoštola (ako je to evidentné pri mnohých nz spisoch), ale že to odkazuje od seba na toho, od ktorého apoštol má svoje oprávnenie. Veď apoštol je posol Ježiša Krista a pripravuje mu cestu a zjednáva poslušnosť. – Pre Luthera bolo skúšobným kameňom pravosti to, či dotyčný spis “pojednávava o Ježišovi alebo nie”. To je materiálne správne, ale keď Luther za hlavné knihy NZ považoval len tie, ktoré obsahujú “pavlovské evanjelium”, potom to bolo neporozumenie svojej vlastnej tézy. Téza je však podľa všetkého správna. Niet inej cesty, ako sa dostať k Ježišovi, len pomocou apoštolskej zvesti a kázne. Ale textom tejto kázne, na ktorý nz svedkovia kážu, je Ježiš sám, na ktorom sa jedine orientujú. A tak ako musíme Ježiša chápať v zmysle ich kázne, tak musíme aj ich kázeň chápať na základe jej textu a len v jeho zmysle.

Ide teraz len o to, čo to znamená “pojednávať o Ježišovi” a čo je to “vec Ježišova” a kto bol “Ježiš z Nazareta”. Luther na to odpovedal tým, že Pavlovo poňatie evanjelia povýšil na evanjelium samo. Existencialistickí teológovia považujú za centrum nz výpovedí sebaepochopenie cirkvi. Lebo vraj keď NZ vravela o Kristovi, myslela tým na seba a na to, aké dôsledky to má pre ňu. Tak stojí otázka pred Bultmannom a najmä jeho žiakom H. Braunom. Souček však veľmi správne hovorí, že táto antropológia (učenie o človeku) je tesne spojená s kristológiou, ba v nej zakotvená a že centrálné miesto v NZ má skôr osoba Ježiša Krista a zvesť o jeho kríži a vzkriesení (6). My podávame návrh, aby sa za vlastné jadro nz evanjelia považovala zvesť o Ježišovom panstve, na ktoré myslel Ježiš vo svojich slovách a činoch a ktoré potom nz pisatelia rozvádzajú každý svojím spôsobom. Ježiš ako Pán by bol potom vlastným kánonom, ku ktorému NZ volá a ktorému sa aj sama korí.

Bolo by možné teraz týmto kánonom merať aj sám nz kánon? Nazdávame sa, že je to nielen možné, ale aj nutné. Ide len o to, čo a ako. Ako sme videli, myslí W. G. Kümmel, že prírodno-teologická argumentácia reči na Areopágu (Sk 17,24–28) a prírodnícky spôsob reči v 2Pt 1,4 sa povážlivo odchyľujú od smerovania nz posolstva. Souček však k tomu dobre vraví, že skôr by sme tu mali myslieť na medzné prípady, ktoré naznačujú, “akých myšlienok a kategórií smie teologická reflexia ešte použiť, aby vyjadrila dosah viery” (5). Souček zase myslí na miesta, v ktorých sa cirkevné bratstvo chápe príliš výlučne a nepriateľsky voči vonkajšiemu

svetu alebo v ktorých sa ostatní ľudia s akýmsi zadost'účením vydávajú napospas zatrateniu alebo kde sa inými spôsobmi prezrádza pocit morálnej nadradenosti farizejského rázu, ako o tom čítame v 2Pt, Jd, Zj a v listoch pastoraálnych (5).

Napadá nás, že sa obaja odvolávajú na miesta, ktoré vznikli v neskoršej dobe a ktoré, ako sa vraví, sú už poznačené skorým katolicizmom. K tomu by sme mohli pripočítať aj odmietavý postoj E. Käsemanna k 2Pt ("...najotáznejší spis nz kánonu", Eine Apologie 135) a jeho odpor proti Lukášovi, ktorý mal napísať niečo také ako "prvý životopis Ježiša". Zdá sa ním, že to nie je veľmi schodná cesta. S rozdávaním kacírskych klobúkov treba zachádzať opatrne. My by sme skôr povedali, že všetci nz pisatelia sú pravoverní, ale svoju pravdu vypovedajú na hraniciach kacírstva. Preto Pavol nie je tiež menším kacírom ako Jakub a Ján tiež nie menším ako 2Pt. Keď berieme každého autora osamotene, dostaneme sa ku kacírstvu, ako sa to stalo Markionovi. Kacírstvom sa môže stať aj ospravedlnenie z viery, ak si ho nedáme doplniť a opraviť Jakubovým prízvukom činu viery, Ján so svojou prítomnostnou i Zj a 2Pt so svojou budúcnostnou eschatológiou. Len vo vzájomnom rozhovore, v ktorom sa dopĺňajú a opravujú, si pomáhajú, aby sa nestali bludármi a nezišli do jednostrannosti a tak na scestie. Lebo kacírstvo je vlastne len povýšením čiastkovej pravdy na celú pravdu. Spisy, ktoré stoja v kánone, už tým faktom vyznávajú, že si nenárokujú celú pravdu, len čiastkovú a že každý len z istého uhla ukazuje na toho, ktorý je tou Pravdou, Cestou i Životom.

To vylučuje možnosť, že by sme označovali niektorý spis NZ ako bludný. Ale to súčasne nás aj zaväzuje, aby sme nachádzali a boli si dobre vedomí, kde je jeho "čiastkovosť" a na ktorom mieste potrebuje teda doplnenie a opravu pomocou druhých spisov. Spravidla táto slabina je tam, kde je dotýčny spis najsilnejší. Lebo naša sila je obyčajne aj našou slabosťou.

2.4.4 Ohraničenosť kánonu

Ako sme povedali, zrušil Bousset hranicu medzi NZ a dejinami dogiem starej cirkvi a sledoval vieru v Krista nielen do konca NZ, ale až po 2. stor. (Ireneus). Tento jeho návrh sa neujal alebo sa ujal len čiastočne. V novších nz prácach sa na porozumenie NZ priberajú ešte aj apoštolskí otcovia, ale nejde sa až tak ďaleko ako Bousset. Ako by tu jestvovalo

presvedčenie, že v dejinách cirkvi existuje akési klasické obdobie, ktoré je nám meradlom. Keď je to inde tak, prečo by to nemohlo byť aj v NZ?

Podobne vraví aj Marxsen o NZ ako o prvom zväzku kázní o Ježišovi a že medzi ním a ďalšími zväzkami jestvuje len technická a časová hranica, ale nie zásadná a vecná. Nazdávame sa však, že aj to je prebrúsené tvrdenie. Aj my kážeme a “zvestujeme slovo Božie”, aj my sme “poslaní do sveta”. Ale medzi našou káznou a nz káznou, medzi našim apoštolátom a nz apoštolátom je predsa len maličký rozdiel. NZ apoštolát je zakladajúci a neopakovateľný a tak aj apoštolská zvesť je zakladajúca a neopakovateľná. Preto je aj nz kánon nutne ohraničený a nemôžeme k nemu priväzovať ďalšie zväzky cirkevnej kázne, aj keby to bolo technicky možné. To čo je na začiatku, platí ako zásada. “Principium” je “princíp”. Bez takéhoto “archetypického” myslenia sa nám neotvára ani budúcnosť. Kto sa nedrží začiatku, nemá ani cieľ a koniec, ktorý má začiatok prevýšiť. Načim súhlasiť s tým, že “cirkev sa dívala a díva na kánon ako na svoj náprotivok, ktorý jej bol dejinne dopredu daný, a na slovo v ňom dosvedčené ako na svedectvo, ktoré je rozdielne a musí sa odlišovať od jej vlastného slova” (Weber 281).

Ide teda o túto počiatočnú a originálnu zvesť, ktorá rozhoduje, či niektorá kniha stojí na tej alebo na onej strane nz kánonu. Túto originalitu však nesmieme chápať mechanicky. Už sama stará cirkev, ktorá mala kritérium apoštolicity a ekumenicity, musela prestať nie jedny rozpaky nad tým, že sa nie všetci nz pisatelia vojdú do tejto a takto chápanej schémy. Veď Marek a Lukáš neboli apoštolmi, Pavlove listy nie sú určené všetkým zborom a celej cirkvi. Keď stará cirkev trvala na tom, že nz spis musí pochádzať od apoštola, pravdaže musela mať rozpaky aj na Žd, Zj a inými. Nakoniec prijala tieto spisy len preto, že ich apoštolský pôvod doslova nadekrétovala a tak o historickej otázke rozhodla výnosom. Mohli by sme však povedať, že aj v tomto prípade sa vlastne jedná skôr o neformálnu a vecnú apoštolicitu v zmysle Lutherovho “apoštolské je to, čo jedná o Kristovi”, ktorá nakoniec rozhodla. A tak aj my nesmieme vidieť apoštolicitu a pravosť toho-ktorého nz spisu v krčovitom obhajovaní jeho apoštolského autorstva, ako ho udávajú nadpisy rukopisov z neskorších storočí alebo aj spis sám. V tomto ohľade by sme nemali byť viacej vzadu ako kresťania prvých storočí. Ak úvody do NZ tvrdia, že niektorý nz spis nepochádza od toho autora, ako sa to bežne myslí, nepovažujme to za útok na jeho vieroučnú platnosť a kanonickú cenu. Nespájajme historický

konzervativizmus s pravovernosťou, lebo by sme sa mohli dostať do vážnych rozporov. Neradíme však ani, aby sme za známku čestnosti považovali historický radikalizmus, ako je to u novších novozmluvníkov. – To všetko nás zbavuje kľčovitosti a dáva nám slobodný pohľad na dejiny NZ, ale aj istý odstup od historických kritikov, ktorí si myslia, že vlastnia vedecké metódy a v skutočnosti podliehajú aj oni mnohých “vedeckým dogmám”.

Ale aj táto sloboda neznamená uvoľnenie hranice. Hranica tu je. Lenže je to dynamická hranica, spoza ktorej sa robia výboje. Käsemann dobre vraví, že v 2K 3,6 sa pod literou myslí “zákon, ktorý sa zvrhol na prostriedok našej samospravodlivosti” a že aj nám hrozí to nebezpečenstvo, že sa nám kánon stane zákonom. Tu pomáha len Svätý Duch. “Duch nepodporuje tomu: 'Je napísane', ale sa manifestuje v Písme. Lenže Písmo sa môže stať každý čas literou, a aj sa ňou stáva, keď nie je viac autorizované Duchom svätým, ale má platiť vo svojej vonkajšej autorite a tak nahrádzať Ducha” (223). Len Duch svätý môže dať aj nášmu slovu život a pieraznosť, ináč bude naše slovo pravoverné, ale nudné, biblické, ale bez inšpirácie. Nič zlého, ale ani nič duchovného. Je treba sa ním pomerat', robiť revíziu a preorientovať sa podľa neho. A hlavne ísť za svoje “slová, slová, slová”, ktoré sa nestali Slovom. A to sa stáva len tam, kde aj my salutujeme so Samuelom: “Hovor, Hospodine, lebo tvoj služobník poslúcha”.

2.5 LITERATÚRA

1. Štefan Kátlovský: Úvod do NS (Bratislava 1953, kompendium)
2. W. G. Kümmel: Einleitung in das NT (Berlin 1965, 13. A.)
3. W. G. Kümmel: Bibel II, NT (RGG I 11–30)
4. E. Schott, L. Vischer: Kanon (RGG III 1118)
5. Knopf – Lietzmann – Weinle: Einführung in d. NT (Giessen 1934, 4. A.)
6. W. Marxsen: Einleitung in das NT (Gütersloh 1964, 2. A.)
7. W. Marxsen: Das NT als Buch der Kirche (Berlin 1967, 2. A.)
8. E. Käsemann: Begründet der nt Kanon d. Einheit d. Kirche? (ETh 11)
9. E. Käsemann: Eine Apologie der urchr. Eschatologie (ZThK 49)